

PROSTITUCE V PRŮŘEZU HISTORIE DO 15. STOLETÍ – ČÁST 1

PROSTITUTION IN THE CROSS-SECTION OF HISTORY UP TO 15TH CENTURY – PART 1

Kamil Janiš¹, Zdeňka Římovská²

Abstrakt

Úvod: Prostituce je ve své podstatě stará jako lidstvo samo a jako taková se ve společnosti plně etablovala, i když byly realizovány četné pokusy, jak ji zcela odstranit, případně omezit. Následující příspěvek se zabývá především ženskou prostitucí, která ani v dnešní době nezanikla, naopak její dopad můžeme zaznamenat v souvislosti s mobilitou obyvatelstva, a to jak s migrací, tak rozvojem turismu.

Cíl: Cílem publikace je podat přehled vývoje prostituce od jejich počátků v Egyptě, včetně prvních nevěstinců.

Metodika: Pro sběr dat byla zvolena analýza dokumentů v tuzemských i zahraničních databázích a pomocí klíčových slov. Informace byly čerpány z tuzemských i zahraničních referenčních zdrojů, které jsou uvedeny v sekci Literatura na konci příspěvku. Řadu materiálů čerpali autoři z vlastních archivních sbírek a dokumentů, které docent Janiš shromažďoval více než čtvrt století.

Výsledky: Zjištěné výsledky byly analyzovány a zpracovány do chronologického přehledu.

Závěr: Otázka prostituce byla vždy velkým tématem pro celou společnost. Prostituce je jev, který je od starověku součástí života společnosti a jako takovou nelze přímo odsoudit. Teprve až sociální, zdravotní problémy, kriminalita s ní spojená a nekontrolovatelný vývoj může být chápán jako jev škodlivý společnosti. Často dochází k mravní devastaci určitých sociálních skupin, které považují prostituci jako prostředek pro zajištění obživy a určité životní úrovně.

Klíčová slova

prostituce, nevěstince, milostnice, veřejné domy

¹ Ústav pedagogických a psychologických věd, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

² Ústav nelékařských zdravotnických studií, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

Abstract

Introduction: Prostitution is as old as mankind itself and as such is fully in society. It has been established, although numerous attempts have been made to eliminate or reduce it completely. The following post deals mainly with female prostitution, which even today. It has not disappeared, on the contrary, its impact can be seen in connection with the mobility of the population, both with migration and the development of tourism.

Aim: The aim of the publication is to give an overview of the development of prostitution since its beginnings in Egypt, including the first brothels.

Methods: For data collection, the analysis of documents in domestic and foreign databases and using keywords. The information was drawn from domestic and foreign reference sources, which are listed in the Literature section at the end of the paper. The authors drew a number of materials from their own archive collections and documents, which Associate Professor Janiš collected for more than a quarter of a century.

Results: The results were analyzed and processed into a chronological overview.

Conclusion: The issue of prostitution has always been a big issue for the whole society. Prostitution is a phenomenon that has been part of the life of society since ancient times and as such cannot be directly condemned. Only social, health problems, crime associated with it and uncontrollable development can be understood as a phenomenon of harmful society. There is often moral devastation of certain social groups that see prostitution as a means of ensuring a livelihood and a certain standard of living.

Keywords

prostitution, brothels, lovers, public houses

ÚVOD

Autoři francouzského Akademického slovníku z roku 1835 definují prostituci následovně jako „úplné oddání se smilstvu“. Před nimi Richelet vyslovil všeobecnější definici: „zhýralý způsob života“. Sám však tuto definici upravil a doplnil ji dvojsmyslem: „je to tělesné nemanželské oddání se dívky nebo ženy muži za účelem poskytnutí mu nedovolených požitků.“ (Dufour, 2003, s. 8)

Následující příspěvek se věnuje především „klasické“ prostituci, ale také nevěstincům, kde byla jejich koncentrace největší. Dnešní terminologii bychom mohli říci, že se jednalo o poměrně propracovaný byznys, který s sebou přinášel i četné problémy, zejména přenos pohlavně přenosných nemocí. V uvedených zařízeních nepoužívaly prostitutky

ochranné prostředky, čímž šance „chytit“ nějakou nemoc nebyl zas tak velký problém. Pro objektivitu je zapotřebí poznamenat, že přestože je věnována pozornost především ženské prostituci, existovala i prostituce mužská a ve zvláštních případech i dětská. Následující příspěvek se zabývá především ženskou prostitucí, která ani v dnešní době nezanikla, ale s jejími dopady se průběžně můžeme setkat, zvláště pak v době nebývalé mobility obyvatelstva, a to jak migrace, tak rozvoje turismu.

HISTORIE – EGYPT

Pro úplnost představ o sexuálním životě ve starém Egyptě je třeba uvést, že zde existovala chrámová prostituce. Pro daný chrám a kněžské osazenstvo představovala v dávných dobách slušně prosperující podnik, i když nebyla tak úzce podřízena náboženským účelům. Většinou se jednalo o služby cizincům a úředníkům. Egypťané také jako první zavedli zákon, podle něhož není dovoleno v chrámech souložit s ženami ani přicházet do nich od žen bez koupele. Prostituce se proto odehrávala v blízkosti chrámů. Že se nejednalo o mimořádný jev, svědčí poznámka v Hérodotových Dějinách, stejně tak jako její pokračování:

„Skoro všichni ostatní lidé totiž kromě Egypťanů a Řeků v chrámech souloží, a když vstanou od žen, vstupují do nich nevykoupaní, neboť se domnívají, že lidé jsou stejní jako jiní živočichové.“

Závěrem kapitoly snad ještě jednu malou poznámku, kterou nám zanechal již zmíněný Hérodotos o tvůrci jedné z nejslavnějších pyramid o Cheopsovi.

Když došly faraónovi finance na stavbu vlastní pyramidy, přiměl svou dceru, aby získala chybějící prostředky poskytováním služeb v nevěstinci. Ta přáním otce nejen vyhověla, ale rozhodla se, že sama sobě si nechá vystavět pyramidu. Proto každý, který využil nabízené služby, jí věnoval jeden kámen na stavbu. Přestože je její pyramida menší než známá Cheopsova, kamenů bylo zapotřebí nepochybně hodně. (Lexa, 1955)

SUMEROVÉ

Sexuální uvolněnost u Sumerů byla poměrně velká, došlo i k rozšíření prostituce. V počátcích byla soustředěna do prostorů chrámů. Jednalo se o tzv. chrámovou prostituci, která byla v každé době vždy poměrně lukrativním řemeslem se zlatým dnem. Byla chráněna a hýčkána mocnými tehdejší doby. K zastáncům a šířitelům patřil i král Šalamoun, o němž se vypráví, že měl na 300 souložnic a podílel se na rozšíření prostituce v samotném Jeruzalémě. Chrámová prostituce byla běžnou součástí náboženských obřadů. Kněžky se v obvodu svatyně zcela volně oddávaly všem zúčastněným. Božský akt se časem zvrhnul v orgie, a jak uvádí Hérodotos, jednalo se o „nejohavnější z babylónských obyčejů“. Ve známém sumersko-babylonském Eposu o Gilgamešovi se můžeme dočíst, jak se jedna ze služebnic bohyně Ištar (Inanna) oddala divokému Enkiduovi, který žil v horách v kruhu zvířat. Jejím cílem bylo udělat z něho opět člověka.

„Nevěstka uvolnila svá ňadra, lůno odhalila, její rozkoš vzal, nezdráhala se přijmout chtíč jeho. Uvolnila svůj šat, on na ni lehl, učinila s ním, s divochem, jak dělá žena. Mužství jeho jí lahodilo. Po šest dní a sedm nocí Enkidu s nevěstkou obcoval bez ustání.“ Cíle bylo dosaženo.

MILOSTNICE

Svou roli v té době hrály i milostnice. Každý si jich pořídil tolik, na kolik měl finanční prostředky. Vzniklé harémy se staly místem soustředění velkého množství pohledných žen. Například Dareios III. (vládnul v letech 336–330 před n. l.) měl v harému 365 milostnic, obdobně Alexandr Veliký. Vrcholem byl však harém krále Husrava II. Parvéze (591–628 před n.l.) složený z dvanácti tisíc dívek a žen, z třech tisíc milostnic a dalších tisíců služek a hudebnic. Byli ovšem i mnohem schopnější vládci, alespoň co se týče počtu žen u dvora. Uvádí se, že aztécký vládce Montezuma měl 4 tisíce konkubín, čínský císař Fej – tschí měl ve svém harému 10 tisíc žen, indický mogul Udajámy dokonce 16 tisíc. Na jedné straně obrovská koncentrace žen vyvolávala logicky nedostatek žen pro jiné, ale také pro mnoho žen to bylo jedno z možných šancí přežít, neboť ve válečných potyčkách byl úbytek mužů nesmírně velký. Proto není velkým překvapením, že se v daném období (vládli Sásánovci) ženy i půjčovaly. Volání po spravedlivém přidělování žen vyústilo do obrovského hnutí v 6. století, které však bylo utopeno v krvi. Nejstarší doložený chrámový nevěstinec se nacházel ve městě Uruku, při svatyni nejvyššího boha Anu. Neméně zajímavé je, že existovaly i mužské veřejné domy, ten nejznámější se nacházel při chrámu bohyně Ištar-bohyně plodnosti a boje. Panenství bylo totiž zatíženo klatbou a ten, kdo provedl defloraci, byl vystaven hroznému trestu. Takový úkol na sebe brali někteří kněží. (Lexa, 1955)

VENUŠINY SLUŽEBNICE

Obyvatelky nevěstinců, tzv. Venušiny služebnice, se označovaly jako dikteriády a podléhaly „služebně“ pod správu nižších úředníků. Vyšší kategorii tvořily auletridy, tanečnice a hráčky na flétnu. Nejvyšší kastou byly již zmiňované hetéry. Ukázalo se, že tolerovaná, a hlavně kontrolovaná prostituce s sebou přináší nemalé zisky. Z těchto hříšných peněz byla financována stavba lodí s nákladnou výzbrojí. Důležitost nevěstek byla tak velká, že směly překračovat hranice pouze na zvláštní povolení. Veřejný dům se v Řecku nazýval „porneion“ (což v překladu znamená dům děvek) a správce (pasák) takového domu se nazýval pornoboskos. Při vstupu do veřejného domu se platilo nejdříve vstupné a následně pak dotyčné dámě další finanční odměna za prokázanou službu. Rozlišovaly se tři kategorie prostitutek. Na nejvyšším stupni stály již zmiňované hetéry. Na nejnižším stupni „kvality“ stály dikteriadky a auletridy. Prostituce v Římě byla taktéž tolerována. Vždyť i matka legendárních zakladatelů Říma (bratří Romula a Rema) byla nevěstkou. Tehdy se těmto ženám říkalo „vlčice“ (lupa). Odtud také označení pro nevěstince-lupanária. V Římě se prostituce dostala dokonce pod dohled městské policie. Každá nevěstka musela platit daň (vertigal). Obdobně jako v Athénách i v Římě existovalo několik kategorií prostitutek. Na nejvyšším stupni stály tzv. metrices, které provozovaly

svou činnost pouze v noci. Naopak prostitutky zvané prostibulae provozovaly činnost permanentně. Každá prostitutka byla evidována a přehledy o nich vedli tzv. aedilové (dnešní terminologií bychom je označili za pasáky). Existuje i řada dalších důkazů k tomu, abychom mohli prohlásit, že římské prostitutky představují kapitolu samu pro sebe. Římské právo zajišťovalo nevěstkám nebyvavé významné místo ve společnosti. Na druhé straně prostitutky nesměly zanechávat závěť, nesměly svědčit u soudních sporů (a že toho věděly mnohdy opravdu dost) a také nesměly uzavírat manželství. Přestože prostituce vzkvétala i dříve, přináší prostituce v Římě do historie lidské sexuality nový prvek-výrazný podíl vdaných žen na prostituci. K dalším zajímavostem patří to, že v Římě byla v oblíbě spíše mužská prostitutce než ženská. Mladí otroci dováženi do města z okrajových částí říše, měli velkou hodnotu. Vlastnit takového mladého muže bylo považováno za velký luxus. (Záruba a Votoček, 1925).

PRVNÍ VEŘEJNÉ DOMY

V roce 594 před n. l. vznikají první veřejné domy (tzv. porneia), které byly spravovány jednotlivými obcemi a ty zcela pochopitelně na ně uvalily daně. V Římě se prostitutky musely povinně nahlásit do seznamu a na základě provedeného zápisu dostaly „živnostenský list“ (licentia stupri). Různá opatření městské správy vykazovala uvedená pracoviště mimo centrum, do blízkosti městských hradeb, v mnoha případech byly nevěstince vykazány mimo hradby. Zkušenosti se zřizováním a provozováním veřejných domů se z Říma postupně rozšířily do ostatních římských letovisek, například do Pompejí, a následně i do dalších větších měst Římského impéria. Nalézt v takovém městě nevěstinec (lupanarium, v překladu vlčí doupě) nebylo vůbec obtížné. Domy byly označeny červenou lucernou a cestu k nim ukazovaly symbolické a jednoznačně výmluvné ukazatele (falus). Městský nevěstinec v Pompejích měl deset pokojů, pět v přízemí a pět v prvním patře. Nad dveřmi byly umístěny erotické výjevy, sloužící jako reklama na nabízené služby, které i dnes jsou patrné. Stěny jednotlivých pokojů jsou pomalovány nejen chvalozpěvy na služby konkrétní kněžky lásky, ale jsou zde i stížnosti. Tyto domy byly vyhledávány lidmi z nižších společenských vrstev a také tomu odpovídaly ceny. Jedno milostné dobrodružství odpovídalo ceně za dvě sklenice vína (takové ceny nebyly ani v komunismu).

Dokladem sexuálního života v Pompejích je například nález symbolického falického reliéfu s nápisem „*Hic habitat Felicitas*“ (v překladu: Zde bydlí Felicitas). Místo, které je dnes hojně navštěvováno turisty, je malé a lůžko v něm zabírá téměř polovinu celé místnosti. Kožešiny zvyšovaly pohodlnost, stejně tak jako přítulné pompejské děvče. Ve stejném městě můžeme nalézt vývěsní štít z veřejného domu „*U čtyř sester*“ nebo nápisy typu „*Veni, vidi, futui.*“ (Přišel jsem, viděl jsem, souložil jsem).

„*Futuitux cunus pilosus magis quam glaber.*“ (Souložit s chlupatou kundou, je lepší než s holou). Je zde i celá řada dalších zajímavých nápisů, jako například: „*Tady jsem přefík spoustu holek.* - Když bude M. Pullius Pudens milovat Gemethu, zašoustá si zadarmo. - Myrtido, hezky to děláš pusou! - Pohni se, líbej mi klín! - Panička byla tu též a zadnici strkala ke mně. - Tady se pomiloval Arepocras s Drankou za denár!“ atd. V Pompejích

pod Vesuvem (exploze známé sopky město „pohřbila“ v roce 79 před n. l.) se uchovalo na 136 nápisů a celá řada mozaik eroticky motivovaných, celkem přibližně 300 kusů. Všechny exponáty byly soustředěny do tzv. „tajného kabinetu“, který nebyval laické veřejnosti běžně přístupný. V roce 1860, po příchodu G. Garibaldiho (1807–1882) do Neapole, došlo k otevření a zpřístupnění celé expozice. Pod různými společenskými tlaky, zejména pak pod tlakem savojského královského rodu a později i na pokyn fašistické moci, musela být expozice opětovně zavřena. Teprve v nedávné době byl opět a snad i natrvalo „tajný kabinet“ zpřístupněn v rámci archeologického muzea veřejnosti. Vystavené exponáty poukazují na mravy z římské doby, kdy sexualita byla prezentována jako něco naprosto běžného, zbavená veškerého skrývání a studu. Pro velice jednoduchou představu vychází filozofie takového přístupu z přesvědčení, že sexualita a senzualita tvoří součást jednoho celku. Z té doby se dochovaly i záznamy o vlastním aktu. Obvykle probíhal ve dvou, ale ve společnosti docházelo k pospojování až pěti osob, které vytvořily řetězec (catena).

O tom všem máme zprávy, například z tzv. Písní Priápských, z Juvenala anebo z epigramů. Tento například napsal Martialis: *„Náhlym zásahem nebes ti, Zoile, ustrnul jazyk při tom, když lízals a teď, Zoile, se na soulož dáš.“*

Není bez zajímavosti, že nevěstince měly i svou pracovní dobu, která zaručovala pracovním čas na regeneraci sil. Zahájení provozu bylo zpravidla stanoveno až na třetí či čtvrtou hodinu odpolední.

Rozvoj prostituce ve starověku se odvíjel v podstatě od přísných trestů za cizoložství s vdanou ženou. Už Solón (7.–6. stol. před n. l.) byl přesvědčen o tom, že prostituce může zachránit manželství. Snad právě proto byla účast vlastních manželů na prostituci ze strany manželek tolerována. Zmiňovaný zákonodárce považoval návštěvu nevěstince za lék proti homosexualitě. To byl jeden z důvodů, proč nechal zřídit historicky první bordel. Jak vypadala situace před takovým nevěstincem, nám dokládá zachovaný zlomek z jedné dobové hry.

*„Zde holky předstupují před veřejný dům,
jsou pěkně urostlé a tam je uvidíš,
jak vyhřívají se, ňadra mají ven,
či stojí nahé pěkně v řadě za sebou.
A vypsáno je, čím kdo se tam potěší,
zda chudou, tlustou, dlouhou, tuhou, ohnutou,
či mladou, starou, střední, nebo vyzrálou.“*

PRVNÍ BOJ S PROSTITUCÍ

Nastává období, kdy v západní Evropě, na troskách Římské říše, vznikají raně feudální státy. Na evropské výsluní se postupně dostává Francká říše, která dosáhla svého největšího rozkvětu za císaře Karla Velikého (742–814). Tento panovník se upnul na „boj“ proti odvěkému zlu lidstva-prostituci. Boj proti tomuto zlu se nevedl vždy v rukavičkách. Pro vyřešení problému použil Karel Veliký širokou škálu výchovně přeškolovacích prostředků, a to od namáčení do studené vody (za účelem ochlazení vášně), přes stříhání vlasů až po držení „čestné stráže“ na obecním pranýři.

Také na východě, v Byzantské říši, zorganizovala samotná manželka a spoluvládkyně císaře Justiniána I. (483–565) císařovna Theodora, obdobné akce zaměřené proti prostituci. S odstupem mnoha let můžeme zodpovědně prohlásit, že výsledek byl nulový.

Křesťanská morálka dále určovala, že muž směl mít pouze jednu ženu a naopak. Dvojí manželství bylo považováno za hrdelní zločin. Přesto se čas od času „zlý démon“ postaral o to, že se manželství rozpadlo jako „domeček z karet“ a bylo nutné najít nějaký „pádný“ důvod k rozvodu. V takových případech byl povolen rozvod od stolu a lože. Manželé se mohli rozejít, ale už nesměli uzavřít nová manželství. Naopak pravoslavná církev rozluky manželství umožňovala. Manželé se mohli znovu oženit (provdat), ale pouze třikrát za celý život. Při rozvodu bylo mnohem důležitější dělení majetku, a proto přicházelo ke slovu uzavření smlouvy. V archivech lze dodnes nalézt dostatek příkladů z různých rozvodových smluv nezbytně nutných k povolení rozvodu. Jen pro zajímavost uvádíme ukázkou:

„Před nedávnem jsme se spojili k manželskému soužití plní blahých nadějí a v důvěře, že v kruhu šťastně narozených manželských dětí strávíme spolu pokojné a důstojné soužití po celý běh svého života. Ale stal se pravý opak a nedovedeme si vysvětlit, proč proti všemu očekávání jsme padli do osidel zlého, odporného démona, který nás svou mocí donutil, abychom šli od sebe. Proto jsme přistoupili na tuto rozvodovou smlouvu, a tak souhlasně prohlašujeme, že od nynějška nemáme a nebudeme mít spolu již žádné jednání a žádné věci zapsané či nezapsané, nerozhodnuté či rozhodnuté, ani o svatebních darech...“.

V celé Evropě ovšem nebylo křesťanství a jeho morálka včetně monogamního manželství rozšířená. Od 8. století byla Evropa vystavena nájezdům severských válečníků-Vikingů. O jejich společenském a sexuálním životě se nám toho příliš nezachovalo, ale některé zprávy přece jenom máme. Mistr Adam z Brém napsal v 11. století dílo Dějiny hamburských arcibiskupů, ve kterém se zabývá i historií a životem Vikingů. V jedné pasáži svého díla se zmiňuje o jejich vztahu k ženám.

„Pokud se týče žen, neznají Švédové (Vikingové) míry, každý z nich má podle svého majetku dvě, tři nebo více manželek najednou, boháči a náčelníci jich mají nesčetně. Z těchto vztahů narození synové jsou považováni za manželské. Smrtí však je potrestán ten, kdo se dopustí cizoložství s manželkou bližního, kdo znásilní pannu, kdo se dopustí loupeže a tak dále.“

Jak je vidět, mnohoženství bylo u Vikingů zcela běžnou záležitostí. Sexem je prodchnuta i staroislandská Píseň o Rígovi (Rígsbuly), která líčí formou lidové pohádky vznik tří společenských vrstev. Ríg-Bůh, postupně navštíví tři manželské páry, u kterých vždy stráví na lůžku tři noci. Po devíti měsících se každé z žen narodí dítě, základ budoucí společenské vrstvy. Z první soulože s nejstarší ženou vzniknou otroci, z druhé se ženou středního věku vznikne selský stav a s krásnou nejmladší ženou zplodí budoucí šlechtu. Na závěr ještě několik rad mužům, které jsou obsaženy v básnickém díle Hávamál.

„Buď bdělý vždy, však ne přebdělý.

Nejbdělejší buď při pití a s ženou přítele,

a za třetí: nedej se zlodějem přelstít.

A ještě jedna rada.

Dívčí řeči nikdo nikdy nevěř ni výřečnosti vdaných žen.

Jejich srdce je jak otáčivé kolo, vratkou mají vůli.“

Vraťme se z dalekého severu, kam křesťanství pronikalo zatím jenom pozvolna, zpět do „kulturní“ Evropy. Za vše špatné mohl démon. Vše podstatné se jaksi odehrávalo mimo pozemský život. Církev s početným zástupem svých pomocníků ovlivňovala, pokud možno vše, zvláště intimní život jí poskytoval široké pole výchovného působení. Služeb prostitutek ponejvíce využívaly tři skupiny mužů: vojáci, duchovní (ti nesměli uzavírat oficiální sňatky) a kupci. V době permanentních lokálních válečných konfliktů, byla poptávka po prostitutkách dost výrazná. Takové ženy táhly společně s vojskem, přičemž také vařily, praly, staraly se o nemocné, nosily jídlo a pití atd. Odtud pramení výstižné pojmenování – vojandy, případně markytánky.

ŘEMESLO SE ZLATÝM DNEM

Už předchozí řádky dokládají, že prostituce je stará jako lidstvo samo. Snad právě proto má i prostituce své bohaté a pestré dějiny. V západních zemích začíná následně převládat prostituce tzv. bordelová, v podstatě můžeme říci, že se jednalo o prostituci sledovanou a do jisté míry i korigovanou. Nejdříve ze strany města a následně i z pohledu státní správy. Z počátku potulné skupiny děvčat kočovaly od města k městu a důvodem k jejich odchodu jinam bývala zpravidla okoukanost u zákazníků, případně vypálený cejch. Města programově soustřeďovala takové živnosti co nejbližší k městským hradbám, stejně jako v jiných zemích. Souhlas s provozováním takové živnosti ze strany radních nebyl z kategorie velkorysosti. Organizovaná prostituce, a navíc soustředěná v krčmách a zájezdních hostincích, přinášela do městské pokladny docela slušné zisky. V té době převládal názor, že úředně povolená prostituce povede zejména ke snížení cizoložství. Velký počet nevěstinců vycházel ještě z jedné skutečnosti, že totiž je lépe trpět menší zlo před větším, kterým bylo cizoložství a které se většinou podílelo na rozpadu manželství. Proto v některých případech patřila mezi organizátory při zřizování nevěstinců i samotná církev, jako například ve Štrasburku (1309) nebo Avignonu. V Avignonu vznikl první veřejný dům roku 1347, rok před tím, než jej jeho majitelka Jana I., královna Neapolská a hraběnka z Provence, prodala papeži. Dá se tedy říci, že zde církev přišla již k hotovému. Ale už před tímto datem bordely v Avignonu existovaly, byly však maskovány jako lázně. V roce 1441 zde vyšel výnos, jímž byly některé lázně přímo označeny jako bordely a bylo zakázáno je navštěvovat ženatým mužům a duchovním. Byla zde snaha prostituci z lázní úplně odstranit, ale po několika marných pokusech se toho radní vzdali. Vydali tedy alespoň nařízení, ve kterém majitelům lázní nařizovali, že smí vydržovat pouze dvě prostitutky, které mají bydlet v městském bordelu. Pokud by bydlely přímo v lázních, musí majitel platit dvojnásobnou daň. Papežský Avignon byl zřejmě skutečným rájem prostitutek, jak o tom svědčí i jedna povídka.

„Jistý šlechtic vjížděl po avignonském mostě do města. Poněvadž jeho kůň byl již značně unaven, začal trochu kulhat. Tomu se smála jistá dívka očividně lehkých mravů a tropila si z rytíře legraci. „Ach madam“, řekl napadený rytíř, „nedivila byste se, že můj kůň kulhá, kdybyste věděla, že toto zvíře to dělá vždy, když potká nevěstku“. „Ale“, odvětila nevěstka, „je-li to tak, pak nečiňte již ani krok do města, neboť si jinak zlomíte vaz“.

POČÁTKY MĚSTSKÉ PROSTITUCE

Počátky městské prostituce spadají do období zakládání hrazených měst ve 13. a 14. století. Bohatnoucí města přitahovala potulné ženy, které zde nacházely poměrně solventní klientelu. Postupně se začalo řemeslo soustřeďovat do zvláště k tomuto účelu vytvořených domů – bordelů, hampejzů, nevěstinců, domů svodnických, merhyňských, benátských a podobně. Vznikají v okolí královských sídel, v podhradí hradů významných šlechticů, na křižovatkách cest, na troskách měst z doby římské, ale i na dalších místech. Každé město, byť i sebemenší, mělo svůj veřejný dům (nevěstinec). A aby tato neřest nedráždila příliš početné občany, spíše aby uspokojování potřeb neprobíhalo před očima příliš velkého okruhu svědků, dařilo se poměrně snadno vymezit pracoviště pro onu specifickou činnost na periférii měst, u městských hradeb nebo za nimi. Dokonce existovaly i celé městské čtvrtě (např. v Paříži, Bruselu, Hamburku, Neapoli aj.).

Koncem 15. století narůstá zájem, ale i tlak na veřejný pořádek a mravní očistu společnosti. Předmětem zájmu se celkem logicky stává také prostituce. V prvním kole je postupně vytlačována do okrajových částí měst. V některých městech dochází i k vyčlenění samostatných čtvrtí s domy, označených červenou lucernou. Například listina z Narbonne (Francie) označená datem 1337, vymezuje zákonem takovou čtvrt. Postupně se přijímala i další opatření k tomu, aby se zřetelně na první pohled poznalo, která žena spadá do skupiny počestných, která naopak do skupiny prodejných žen. Musíme také mít na zřeteli jeden významný moment, který se týká tehdejšího náhledu na lidskou sexualitu. Převládal názor, že ženská sexualita je nenasytná, čímž docházelo u mužů k vytváření určitého strachu (fobie) z případného mravního nakažení ostatních žen, zejména manželek a dospívajících dcer. Přesto můžeme 15. století označit jako století, kdy prostituce zaznamenává svůj největší rozkvět. Později vystupuje do popředí snaha vedení jednotlivých měst strhnout prosperující činnost pod svá křídla, čímž narůstá tlak na kuplíře a pasáky. S problematikou prostituce souvisela i řada dalších předpisů. Například v Německu byl zrušen koncem 15. století zvyk, zvat na svatbu prostitutku, která měla „přičarovat“ novomanželce plodnost. Jak již bylo uvedeno, existovala snaha o odlišení „slušného“ domu, od „veřejného“ (nevěstince, hampejzu apod.). Postupně se dostaly do širokého povědomí obyvatel města konkrétní názvy takových domů, z nichž mnohé přežily až do minulého století. Například hampejz „Hahn beisz“, což bylo odvozeno od zobrazení na vývěsním štítě, kde je kohout na slepici. Ještě jeden druh nevěstinců poměrně úspěšně fungoval. Jednalo se o nevěstky, které provozovaly svou činnost utajeně nebo spíše skrytě v četných šenkovních domech, kde současně ve volných chvílích pomáhaly při provozu. Nevěstince tak měly plnit funkci jakési ochrany před sváděním „počestných žen a dívek“. Ve větších městech byla snaha a zájem radních dostat prostituci pod dohled. V německém městě Ulm byl uplatňován řád pro udržování veřejných domů. Každý krčmář musel slíbit, že bude nevěstinec udržovat v dobrém stavu, stejně tak i dbát, aby ženy byly schopné, čisté a zdravé a jejich počet neklesne pod čtrnáct. Každá z žen obdrží denně stravu za šest feniků (ne za víc). Řád obsahoval i složení stravy a honorář za těžkou a vyčerpávající práci (Janiš, 2007). Snaha omezit existenci nejstaršího řemesla na minimum se nesetkala s patřičnou odezvou. Vždyť například jen v samotném

Římě se v roce 1524 prostitucí živilo na 30 000 nevěstek a současně se na nich přizívalo na 9 000 kuplířů.

Vedle Říma se významným centrem stávají Benátky a Neapol. Právě v posledně jmenovaném městě se stal tzv. úderem pod pás výbuch Vesuvu roku 1631. Popisy událostí z tehdejší doby zachycují případy, kdy nejhorší hříšnice ze strachu před božím trestem raději vstupovaly do kláštera s cílem začít nový život. Vídeň měla v 16. století tři tzv. ženské domy. Dva stály mimo centrum, jeden z nich stál u Wiedenské brány (v místech dnešního Maschmarktu) a poslední v Hlubokém příkopu (dům čp. 23). Přesto přetrvávaly snahy navrátit lehké ženy na správnou cestu. K tomu účelu sloužily zase tak zvané domy kajčnic. První ve Vídni byl zřízen v roce 1384, v Praze v době husitských válek (Janiš, 2004). Dnes mnohasettisícová města měla ve 14. století jen nepatrný počet obyvatel, jako např. Lipsko mělo celkem 5 000, Norimberk 20 000, Paříž 100 000, Vídeň a Curych 5 000, Londýn 35 000 obyvatel. Výjimku tvořily Benátky a Milán, kde počet obyvatel přesahoval 100 000. V městech se samozřejmě koncentrovalo obyvatelstvo, především řemeslníci a kupci a stávalo se obvykle i trhem pro celé okolí, kam se sjížděli lidé z venkova. Velká koncentrace obyvatelstva přitahovala i prostitutky a díky městům prostituce získala své postavení. Opětovně se dostávají do ulic. Ne, že by prostituce předtím vymizela, ale měla přece jenom menší možnosti. Možnosti se nalézaly kolem hradů, kde byla vojenská posádka a také kolem klášterů, samozřejmě mužských řádů. Vesnice zemědělců byly malé a mnohdy řídce rozmístěné, často od sebe odděleny hlubokými lesy s málo bezpečnými cestami. Ovšem i zde se nalézaly možnosti pro provozování prostituce. Jedním z nejvyhledávanějších míst, kde se prostitutky soustřeďovaly, byly kromě hospod (krčem) i mlýny. Zde se shromažďoval lid, soustřeďovaly se tu zprávy z celého kraje a zde si obvykle nechal mlít obilí jak sedlák, tak třeba i klášter nebo místní feudál. Že byly mlýny hojně navštěvovány prostitutkami, o tom svědčí i záznam sv. Bernarda, který zakazoval mnichům tato místa navštěvovat a neváhá ani dát přednost mravnosti před ekonomickými zájmy a dokonce vybízí, aby se tato ohniska neřesti zbořila. Další možností pro „větší obrat“ prostitutek byly trhy a různé slavnosti. Během těchto akcí se do měst sjížděli lidé z celého okolí a mnozí zde hodlali alespoň část utržených peněz zase utratit. Čím byl trh větší a známější, tím byla i větší koncentrace prostitutek. Jedněmi z nejproslulejších byly ve středověku trhy v Champagne, kde se stýkaly kupecké cesty severu a jihu (Bassermann, 1993). Velké pracovní příležitosti pro ženy lehčích mravů, poskytovaly četné vojenské výpravy. Vždyť například jen s francouzským vojskem Filipa II. Augusta (1110) kráčelo po válečných stezkách 1 500 žen. Jedním z nejproslulejších válečných tažení, co se týče koncentrace prostitutek, bylo obléhání města Neuss již zmíněným burgundským vévodou Karlem Smělým. V jeho vojsku připadala jedna prostitutka na čtyři vojáky. Velkou příležitostí pro prostitutky byly křížové výpravy a je zajímavé, že šly dokonce i s křížáckou výpravou dětí v roce 1212. Tažení s vojskem jim vyneslo i dnes používané označení – vojandy. Ve středověku, se vůbec s prostitucí roztrhl doslova pytel. Známý je i výrok kardinála Huga de St. Oaro adresovaný městu Lyon v době, kdy zde v letech 1241–1252 pobýval papež Innocenc IV.

„Přátelé, jste nám zavázáni velikým díkem. Byli jsme vám užiteční. Když jsme sem přišli, našli jsme tu 3 nebo 4 bordely. Nyní ale po svém odchodu zanecháváme tu jediný, který sahá od východní brány města až k západní.“

Co k tomu dodat. K. J. Obrátil v Kryptadiích (1932–1935) uvádí pro prostitutky následující pojmy: ženky, ženky prázdné, svobodné, obecné, pěkné paní, láryně, harapanny, měchyně, nevěstky, dámy, merhyně, ruftanky, hurvy (nejedná se o překlep, ale o uchu známém označení jedné kategorie žen), helmbrechtice, frejírky, ale existovala i další označení, jako například dcera hříchu, kokota, hampejznice, štětka, děvka, běhna, čubka, fuchtle a podobně (Rožánek, 1903). A pak, že čeština nemá bohatý a krásný jazyk. Svým společenským postavením byly na úrovni kejkliřů.

Na základě „Tezí o prostitutkách“ z roku 1278 měly ženy možnost a právo vykonávat toto řemeslo, ale musely být zdravé, nesměly spočinout na loži s Židem, Turkem, Cikánem a zároveň se nesměly oddávat mužům v průběhu církevních svátků. Vnitřní řády některých bordelů obsahovaly i přísný zákaz vstupu ženatým mužům (například nad 30 let ve Florencii), chlapcům mladším 16 let, existoval zákaz styku v těhotenství, v době menstruace, dodržování „nedělního klidu“ i v období církevních svátků. Uvedené příklady mohou svádět k mylné představě, že v nevěstincích se konaly orgie nejvyššího stupně. I zde panoval jistý a ustálený řád. Od přípravy k přijetí klienta, kdy si každá žena musela před souloží umýt vnitřní orgány, až po uskutečnění povolené techniky soulože, kterou označujeme jako misionářskou. Zakázán byl anální styk, orální se praktikoval velice sporadicky, stejně tak jako doprovodné vášnivé líbání. Neméně zajímavý je i uváděný věk prostitutek. V seznamu mohučských nevěstek (z roku 1402) jsou uváděny ženy ve věku 41, 60 a dokonce 67 let, které provozovaly již 30 až 40 let své řemeslo (Janiš, 2004). Přes rozvoj měst ještě ve 13.–14. století převládá prostituce potulná. Teprve mnohem později je pro rozvoj řemesla vyhrazováno ve městech pevné místo, a to v blízkosti hradeb, nebo těsně za městskou branou. Oficiální postoj k nevěstkám však byl povětšinou negativní. Nejenže byly nuceny se odlišovat od počestných žen zřetelným označením na oblečení. Snaha sjednotit prostituci (tzv. reglementace) motivovala například sicilskou královnu Johannu soustředit všechny prostitutky nejen do jednoho bordelu, v jejímž čele by stála představená (bordelmamá), ale odlišit příslušnice řemesla tím, že by si levé rameno přizdobily červenou stužkou. Prostitutky však povětšinou byly za prokázání řemesla i trestány. Ve Frankfurtu nad Mohanem bylo v roce 1566 vydáno ustanovení, že nevěstky se budou namáčet v kleci jako špinavé prádlo. Jak již bylo řečeno, do boje proti prostituci vyrazila především církev, která byla nesmírně vynalézavá při výběru trestů. Například v Toulouse (Francie) se dochoval popis jednoho trestu:

„Žena odsouzená za prostituci bude odvedena na veřejné místo, ruce jí budou spoutány a na záda připevněn plakát. Všichni tak budou moci číst o jejím hříchu ... pak bude přivedena k řece, vsazena do klece a spuštěna do vody, ovšem tak, aby neutonula ... Poté bude děvče odvedeno zpět do vězení.“

Posláním takového trestu bylo smýt špínu, spíše by se dalo říci, že přístup k prostituci byl jako postup při praní špinavého prádla. Podobné klece k praní prostitutek měla celá řada měst (některé se dochovaly až do dnešní doby (Flexner, 1925).

Mnohem, méně poznatků v historii máme o kuplířích, bordelmamá, prostě těch, kteří měli z provozování prostituce největší prospěch. Mnohem méně se ví o tom, že známý francouzský básník 15. století Francois Villon patřil mezi četné kuplíře své doby. Jedním z důkazů může být jeho Balada o Tlusté Margot. V té době žil Villon v Paříži, která měla v 15. století 100 000 obyvatel a prostitucí se ve stejné době živilo na 6 000 žen. Vznikla i Pařížská federace nevěstek, která nejenže sdružovala na 4 000 členek, ale v roce 1474 obdržela dokonce oficiální dar od francouzského krále Ludvíka IX. Tak vysoký poměr prostitutek k počtu obyvatel ve městě pramenil ponejvíce z velkého nepoměru mezi počtem žen a mužů. Vždyť například v Paříži bylo nebývale velké množství studentů, vojáků, církevních hodnostářů atd., kteří nemohli pro svůj věk nebo stav vstupovat do trvalého manželského svazku. Obdobná situace panovala i v Římě. Když papež Sixtus IV. uskutečnil v 80. letech 15. století sčítání lidu v Římě, ukázalo se, že každý desátý obyvatel města se živí prostitucí.

ZÁVĚR

Nejčastější formou prostituce je prostituce heterosexuální ženská, avšak existuje i prostituce mužská a ta bývá jak heterosexuální, tak homosexuální. Ve velké míře se objevuje i prostituce dětská. V největší míře jsou nabízeny klasické formy sexuálních služeb, ale existují i veřejné domy či jednotlivci, kteří se specializují na nejrůznější formy úchylné sexuality, např. fetišismus, sadomasochismus, gerontofilie, voyerismus apod. V dnešní době se prostituce spíše přesunula do soukromých bytů a nesmíme zapomenout na fenomén dnešní doby, a to je on-line prostor. Prostituce je rozsáhlé téma vyžaduje podrobnější studium, a jistě si zaslouží, aby mu byla věnovaná patřičná pozornost, a to nejen odborné veřejnosti. S další částí této historie plánujeme seznámit čtenáře v následujících číslech tohoto periodika.

Literatura

BASSERMANN, L. *Nejstarší řemeslo: kulturní dějiny prostituce*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0363-9.

DUFOUR, P. *Dějiny prostituce I. Starý Orient, Egypt, Izrael, Řecko*. [Olomouc]: Fontána, 2003. ISBN 80-7336-056-X.

FLEXNER, A. *Prostituce v Evropě*. Praha: Čsl. společnost pro potírání chorob pohlavních, 1925.

JANIŠ, K. *Toulky historií sexu a erotiky*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007. ISBN 978-80-86845-83-8.

JANIŠ, K. *Z dějin sexu a erotiky, aneb, Co jsme se ve škole neučili*. Trutnov: Lupus, 2004. ISBN 80-903509-0-9.

LEXA, F. *Veřejný život ve starověkém Egyptě*. Praha: ČSAV, 1955.

ROŽÁNEK, O. *Pud pohlavní a prostituce. II*. Praha: Hejda & Tuček, 1903.

ZÁRUBA, H. a VOTOČEK, J. *Dějiny lásky: populární obrazy z dějin snubnosti, manželství a prostituce od pravěku až po dobu nejnovější. Díl 1.–5*. Praha: Nakladatelství L. Šotka, 1925.

Kontakt

doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav pedagogických a psychologických věd
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
doc.kamil.janis@fvp.slu.cz

PhDr. Zdeňka Římovská, Ph.D.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav nelékařských zdravotnických studií
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
zdenka.rimovska@fvp.slu.cz